

تحولات شمال آفریقا و فرصت‌های تجاری ایران (تعیین کالاهای درخواستی ایران برای کاهش تعرفه در صورت برقراری تجارت ترجیحی)

میترا رحمانی

عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

موافقت‌نامه تجارت ترجیحی یکی از متداولترین راهکارهایی است که کشورها به منظور گسترش روابط تجاری بین خود از آن بهره می‌گیرند. ایران نیز می‌تواند برای توسعه روابط اقتصادی و تجاری خود با این کشورها از چنین موافقت‌نامه‌هایی بهره گیرد. هدف این مقاله ارائه فهرست کالاهایی است که ایران در صورت انعقاد موافقت‌نامه ترجیحات تجاری دوجانبه می‌تواند در ارتباط با آنها از کشور مقابل (مصر، تونس و لیبی) تعرفه ترجیحی دریافت کند. نتایج حاصل از ارائه فهرست‌ها نشان می‌دهد که ایران می‌تواند از کشورهای مصر، لیبی و تونس به ترتیب در ارتباط با ۴۰۷، ۳۲۳ و ۳۲۲ قلم کالا تعرفه ترجیحی دریافت نماید.

مقدمه

در ادبیات رشد و توسعه اقتصادی، تجارت خارجی سال‌هاست که به عنوان یکی از مولفه‌های تاثیرگذار بر رشد و توسعه اقتصادی عنوان شده و نقش آن چنان پررنگ بوده است که بسیاری از نظریه‌پردازان، تجارت خارجی را موتور محرک رشد و

تجارت دوجانبه / ترجیحات تجاری / پتانسیل صادراتی /

مزیت نسبی

چکیده

بسیاری از صاحب‌نظران، تجارت خارجی را موتور محرک رشد و توسعه اقتصادی لقب داده‌اند. این باور سبب شده است که در دهه‌های اخیر، کشورهای مختلف به دنبال دستیابی بیشتر به بازار سایر کشورها باشند. ایران نیز در تلاش برای افزودن سهم خود از تجارت جهانی بوده است. برقراری همپیوندی‌های اقتصادی و تجاری جدید و ورود به بازارهای نو می‌تواند برای دستیابی ایران به این هدف بسیار موثر واقع شود. بازار آفریقا از جمله فرصت‌هایی است که ایران می‌تواند حضور در آن را تجربه نماید. ضمن آنکه جنبش‌های مردمی و تحولات سیاسی در کشورهای تونس، مصر و لیبی روابط قدرت در این کشورها را دچار تحول کرده و ایران نیز می‌تواند در چارچوب فرصت‌های تازه، منافع اقتصادی و تجاری خود در این منطقه را بهبود بخشد. برقراری

توسعه اقتصادی لقب داده‌اند. این باور سبب گردیده که در دهه‌های اخیر، کشورهای مختلف به دنبال دستیابی بیشتر به بازار سایر کشورها باشند. در این چارچوب ایران نیز در تلاش برای افزودن سهم خود از تجارت جهانی بوده است. برقراری همپیوندی‌های اقتصادی و تجاری جدید و ورود به بازارهای نو می‌تواند برای دستیابی ایران به این هدف بسیار موثر واقع شود.

بازار آفریقا از جمله فرصت‌هایی است که ایران می‌تواند حضور در آن را تجربه نماید. ضمن آنکه جنبش‌های مردمی و تحولات سیاسی در کشورهای تونس، مصر و لیبی روابط قدرت در این کشورها را دچار تحول کرده و ایران نیز می‌تواند در چارچوب فرصت‌های تازه، منافع اقتصادی و تجاری خود در این منطقه را بهبود بخشد. برقراری موافقت‌نامه تجارت ترجیحی یکی از متداولترین راهکارهایی است که کشورها به منظور گسترش روابط تجاری بین خود از آن بهره می‌گیرند. ایران نیز می‌تواند برای توسعه روابط اقتصادی و تجاری خود با این کشورها از چنین موافقت‌نامه‌هایی بهره گیرد. این مقاله قصد دارد تا فهرست کالاهایی که ایران در صورت انعقاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی دوجانبه می‌تواند در ارتباط با آنها از کشور مقابل (مصر، تونس و لیبی) تعرفه ترجیحی دریافت کند را ارائه نماید. به این منظور در ابتدا روابط تجاری این کشورها با جهان و ایران موردتوجه قرار می‌گیرد و در ادامه به منظور ارائه فهرست‌ها لازم است روش تعیین فهرست کالاهای درخواستی ایران از کشورهای موردنظر برای دریافت تعرفه ترجیحی معرفی گردد.

۱. بررسی روابط تجاری ایران با کشورهای موردنظر (مصر، تونس و لیبی)

۱-۱. مروری بر تجارت مصر با جهان و ایران

مصر پرجمعیت‌ترین کشور عرب است که در شمال آفریقا قرار داشته و از نظر وجهه بین‌المللی پیشروترین کشور عربی محسوب می‌شود. نزدیکی جغرافیایی و مناسبات سیاسی باعث

همکاری‌های اقتصادی و تجاری مصر با ایالات متحده آمریکا و کشورهای اروپایی شده است. ایالات متحده آمریکا اولین شریک صادراتی و وارداتی مصر است. سهم آمریکا از صادرات و واردات مصر به ترتیب برابر ۷/۹ و ۱۱/۸ درصد است. ایتالیا، هند، اسپانیا، عربستان سعودی، فرانسه و لیبی شرکای عمده صادراتی و چین، آلمان، ایتالیا و عربستان از شرکای عمده وارداتی مصر هستند.

مصر صادرکننده محصولات فلزی، کودهای شیمیایی و معدنی، منسوجات، پوشاک، سبزیجات، محصولات غذایی فرآوری شده، محصولات آلومینیومی، پنبه، نفت خام، ماشین‌آلات و تجهیزات آن به جهان است. همچنین این کشور ماشین‌آلات و تجهیزات، مواد غذایی، مواد شیمیایی، محصولات چوبی و سوخت، ماشین‌آلات حمل و نقل، محصولات فلزی و محصولات پلاستیکی از جهان وارد می‌کند. [۱]

بررسی روابط تجاری ایران و مصر در دهه ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که بیشترین صادرات ایران به کشورهای قاره آفریقا مربوط به کشور مصر است. علیرغم روابط سیاسی پایین روابط تجاری دو کشور در سطح نسبتاً قابل توجهی قرار دارد. ضمن آنکه در دهه ۱۳۸۰ برای گسترش روابط دو کشور تلاش‌های فراوانی صورت گرفته است. آمارها نشان می‌دهد که واردات ایران از این کشور نیز طی این سال‌ها قابل توجه بوده است. در سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵ تراز تجاری ایران با مصر مثبت و در سایر سال‌های این دهه، تراز تجاری ایران با مصر منفی بوده است. [۲]

ایران صادرکننده متانول، پسته، انگور، میگو، پلی‌اتیلن، موم پارافین، کاغذ فلوتینگ، اتراکل‌ها و مشتقات هالوژنه، اسید سولفوریک، اجزا و قطعات ماشین‌های سواری به مصر است و در مقابل از این کشور پرتقال، توتون و تنباکو، میله‌های آهنی و فولادی، آلیاژهای آلومینیوم، اجزا و قطعات شیشه‌ای، کربن، کولرگازی و کمپرسورهای برودتی وارد می‌کند.

جدول ۱- تراز بازرگانی ایران و مصر (۱۳۸۹-۱۳۸۰، هزار دلار)

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
صادرات	۸۵۱۱	۱۰۶۳۶	۱۷۸۴۶	۱۷۹۷۱	۹۲۹۷۷	۴۳۹۸۸	۲۵۳۰	۳۸۸۵۱	۵۹۷۴۰	
واردات	۱۰۳۹۳	۱۵۳۲۰	۶۳۸۵	۱۱۱۵۷	۱۲۲۱۲	۴۷۶۰۶	۳۲۵۰۰	۴۷۱۳۹	۷۱۱۴۱	
تراز تجاری	-۱۸۸۲	-۴۶۸۴	۱۱۴۶۱	۶۸۱۴	۸۰۷۶۵	-۳۶۱۸	-۷۲۰۰	-۸۲۸۸	-۱۱۴۰۱	

ماخذ: آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.

مروری بر تجارت لیبی با جهان و ایران

لیبی در شمال آفریقا و در سواحل مدیترانه واقع شده است. نزدیکی جغرافیایی و مناسبات سیاسی باعث همکاری‌های اقتصادی و تجاری لیبی با اروپا و خصوصا ایتالیا شده است. شرکای اصلی صادراتی لیبی ایتالیا (۳۷/۶ درصد)، آلمان (۱۰/۱ درصد)، فرانسه (۸/۴ درصد)، اسپانیا (۸ درصد)، سوئیس (۶ درصد) و ایالات متحده آمریکا (۵/۳ درصد) هستند و همچنین شرکای اصلی وارداتی این کشور نیز ایتالیا، چین، ترکیه، آلمان، فرانسه، تونس و کره جنوبی با سهمی به ترتیب برابر با ۱۹، ۱۰/۵، ۱۰، ۹/۸، ۵/۶ و ۵/۲ درصد هستند.

لیبی صادرکننده نفت خام و فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، محصولات شیمیایی آلی، سنگ‌های گرانبها، کود، مصنوعات از پلاستیک، محصولات شیمیایی غیرآلی، محصولات معدنی مثل نمک و گوگرد به جهان است. همچنین این کشور ماشین‌آلات، وسایل حمل‌ونقل، کالاهای مصرفی، تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی، آهن و فولاد، غلات و کالاهای نیمه‌ساخته از جهان وارد می‌کند. [۳]

بررسی روابط تجاری ایران و لیبی در دهه ۱۳۸۰ نشان

می‌دهد که صادرات ایران به این کشور از صفر در سال ۱۳۸۰ به ۵۸۷۸ هزار دلار در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته و تا سال ۱۳۸۷ روند افزایشی خود را ادامه داده به رقم ۱۳۸۰۶ هزار دلار رسیده، اما طی سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ صادرات ایران به این کشور با روندی کاهشی به ۵۰۷۶ هزار دلار رسیده است. آمارها نشان می‌دهد که واردات ایران از این کشور نیز طی دهه ۱۳۸۰ افت و خیز قابل توجهی داشته است. ایران در سال ۱۳۸۰ هیچ‌گونه وارداتی از کشور لیبی نداشته، ولی در سال ۱۳۸۳ برابر با ۱۷۶۲۹ هزار دلار از این کشور واردات داشته که باعث تراز تجاری منفی گردیده است؛ البته در سال‌های بعد به استثنای سال ۱۳۸۵ واردات ایران از لیبی کمتر از صادرات ایران به لیبی بوده است.

[۴]

ایران صادرکننده هگزامین، روی، تراکتورهای کوچک، دارو، طناب و کابل از پلی‌اتیلن، پسته، شیرآلات بهداشتی، کشمش، فرش و کفپوش، ماشین‌جوجه‌کشی به لیبی است و در مقابل از این کشور دستگاه‌های گیرنده و فرستنده، اوره، آهن و فولاد غیرممزوج و انباره برقی وارد می‌کند.

جدول ۲- تراز بازرگانی ایران و لیبی (۱۳۸۹-۱۳۸۰، هزار دلار)

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
صادرات	۰	۵۸۷۸	۳۲۹۲	۲۷۲۸	۵۰۲۱	۴۷۴۸	۱۳۸۰۶	۸۱۹۰	۵۰۷۶	
واردات	۰	۱۲۹	۱۷۶۲۹	۹۰	۸۰۱۱	۷	-	-	۳۹	
تراز تجاری	۰	۵۷۴۹	-۱۴۳۳۷	۲۶۳۸	-۲۹۸۰	۴۸۴۱	۱۳۸۰۶	۸۱۹۰	۵۰۲۷	

ماخذ: آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران.

۱-۳. مروری بر تجارت تونس با جهان و ایران

تونس از جمله کشورهای شمال آفریقا است. این کشور عربی

در آفریقای شمالی و در سواحل دریای مدیترانه (در مجاورت مغرب، الجزایر و لیبی) قرار دارد. نزدیکی جغرافیایی و مناسبات

سیاسی گذشته باعث همکاری‌های اقتصادی، تجاری این کشور با کشورهای اروپایی و خصوصاً فرانسه شده است. فرانسه بزرگترین شریک تجاری (۲۷/۶ درصد صادرات و ۲۳/۳ درصد واردات تونس) کشور تونس است. کشورهای ایتالیا و آلمان از دیگر شرکای تجاری مهم این کشور هستند.

کشور تونس صادرکننده سیم عایق شده، کودهای معدنی و شیمیایی، لباس، اسید فسفریک و فسفات، محصولات کشاورزی (زیتون، روغن زیتون، ...) و نفت خام است. کشور تونس در کنار

الجزایر و لیبی از جمله کشورهای تولیدکننده نفت در این منطقه جغرافیایی محسوب می‌شود. البته این کشور در مقایسه با دو کشور همسایه خود تولیدکننده کوچک نفت به حساب می‌آید. [۵]

بررسی روابط تجاری ایران و تونس در دهه ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که بیشترین واردات ایران از قاره آفریقا مربوط به کشور تونس است. البته صادرات ایران به این کشور در سطح بسیار پایینی قرار دارد و لذا در طی این دهه تراز تجاری ایران با این کشور همواره منفی بوده است. [۶]

جدول ۳- تراز بازرگانی ایران و تونس (۱۳۸۹-۱۳۸۰، هزار دلار)

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
صادرات	۲۷۱۸	۱۸۴۰	۳۲۰۵	۱۷۹۷۷	۳۳۵۳	۷۷۸۶	۷۳۳۱
واردات	۴۴۳۴۷	۴۲۸۷۰	۸۸۳۶۵	۷۷۷۵۸	۲۹۴۱۴۲	۶۷۴۸۹	۵۴۲۱۴
تراز تجاری	-۴۱۶۲۹	-۴۱۰۳۰	-۸۵۱۶۰	-۵۹۷۸۱	-۲۹۰۷۸۹	-۵۹۷۰۳	-۴۶۸۸۳

ماخذ: آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران.

مرووری بر تجارت این کشورها با جهان و ایران نشان می‌دهد که ایران نتوانسته است از فرصت‌های تجاری برای گسترش روابط تجاری با این سه کشور بهره‌گیرد. آمارها نشان می‌دهد که تراز تجاری ایران با تونس در طی دهه ۱۳۸۰ همواره منفی و تراز تجاری با کشورهای مصر و لیبی در بعضی از سال‌های دهه ۱۳۸۰ منفی بوده است. به نظر می‌رسد برقراری موافقت‌نامه تجارت ترجیحی به گسترش روابط تجاری دوجانبه ایران با این کشورها کمک نماید. در ادامه روش تعیین فهرست کالاهای درخواستی ایران برای دریافت تعرفه ترجیحی ارائه می‌گردد تا فهرست این کالاها برای هر یک از این سه کشور استخراج شود.

۲. روش تعیین فهرست کالاهای درخواستی ایران از کشورهای مورد نظر (مصر، تونس و لیبی) برای دریافت تعرفه ترجیحی

به منظور تعیین فهرست کالاهای درخواستی ایران از کشورهای مصر، تونس و لیبی برای دریافت تعرفه ترجیحی از این کشورها (کاهش یا حذف تعرفه‌ها در صورت انعقاد یک موافقت‌نامه تجارت ترجیحی احتمالی میان طرفین)، از روشی که

در ذیل معرفی می‌شود، استفاده شده است. [۷]

۲-۱. تعیین پتانسیل صادراتی ایران به کشور مورد نظر

در اولین گام فهرست اولیه کالاهای درخواستی ایران از کشور مورد نظر برای دریافت تعرفه ترجیحی تعیین می‌گردد. با توجه به اهمیتی که شاخص پتانسیل صادراتی ایران به کشور مورد نظر بر اساس کدهای شش رقمی HS می‌تواند در تعیین میزان گسترش صادرات ایران به کشور مورد نظر داشته باشد، این شاخص به عنوان شاخص تعیین‌کننده فهرست اولیه انتخاب شده است.

برای محاسبه پتانسیل صادراتی [۸] کشور A به کشور B لازم است X_{iwt}^A یا ارزش صادرات کشور A بر اساس کدهای کالایی (i) به جهان (w) برای یک دوره زمانی خاص (t) در اختیار باشد. همچنین لازم است M_{iwt}^B یا ارزش واردات کشور B بر اساس کدهای کالایی از جهان برای دوره زمانی مذکور در اختیار باشد.

بعد از مشخص شدن کدهای کالایی که کشور A صادرکننده و کشور B واردکننده آن کالاها هستند، بر اساس حداقل رقم این

دو مولفه؛ حداکثر پتانسیل (حداکثر میزان ممکن مبادله) مشخص می‌شود، یعنی:

حداکثر پتانسیل صادراتی کشور A به کشور B از کالای i:

$$\text{Min}(X_{iwt}^A, M_{iwt}^B)$$

پتانسیل صادراتی [۹] کشور A به کشور B از کالای i:

$$\text{Min}(X_{iwt}^A, M_{iwt}^B) * 25\%$$

۲-۲. تعیین فهرست‌های چهارگانه درخواستی ایران از کشور موردنظر برای دریافت تعرفه ترجیحی

برقراری موافقت‌نامه تجارت ترجیحی با هدف گسترش حجم تجارت بین دو کشور شکل می‌گیرد. دو کشور در چارچوب برقراری موافقت‌نامه تجارت ترجیحی دوجانبه با رویکرد فهرست مثبت (Positive List) با ارائه فهرست درخواستی خود به کشور مقابل برای دریافت تعرفه ترجیحی به دنبال هدف کلی گسترش صادرات خود می‌باشند. حال این هدف کلی می‌تواند به چندین هدف جزئی‌تر شکسته شده و مطابق اولویت‌های سیاستگذار، فهرست‌های متعددی که مطابق این اهداف جزئی‌تر می‌توانند ارائه گردند، مورد توجه قرار گیرند. در این چارچوب فهرست اولیه با توجه به اهداف مربوط به گسترش صادرات می‌تواند به ۳ فهرست منتهی گردد و در نهایت کارشناس مذاکرات است که باید با توجه به نوع مذاکره و با توجه به هدف مدنظر خود از هر فهرست تعدادی از کالاها را گزینش نماید.

۲-۲-۱. تعیین فهرست اول، افزایش سهم صادرات بالفعل در بازار بالفعل

هدف از تعیین فهرست اول، گسترش صادرات کالاهایی است که ایران قبلاً نیز آن کالاها را به کشور موردنظر صادر می‌کرده است (ایران تجربه حضور در آن بازار را داشته است) و تا حدودی مشتریان در آن بازار با کالاهای ایران آشنایی اولیه دارند و در واقع به دنبال افزایش سهم خود در بازار کشور موردنظر است. برای تعیین این کالاها، لازم است از بین فهرست اولیه (کدهای کالایی با پتانسیل صادراتی ایران به کشور فرضی) کدهای کالایی انتخاب می‌شوند که ایران به کشور موردنظر صادرات داشته و درصد استفاده نشده از پتانسیل صادراتی ایران

به کشور موردنظر مثبت بوده است. این فهرست می‌بایست براساس منافی که می‌تواند از کاهش تعرفه‌های کشور موردنظر نصیب ایران شود (شاخص ایجاد تجارت)، مرتب‌سازی شود. زیرا مرتب‌سازی این فهرست براساس این شاخص، امکان اولویت‌بندی کالاهای انتخابی در چارچوب مذاکرات را براساس منافع از بیشترین کمتر ناشی از کاهش تعرفه‌ها فراهم می‌کند.

شاخص ایجاد تجارت یک شاخص ترکیبی است که می‌تواند میزان خلق تجارت ناشی از تغییرات تعرفه (کاهش تعرفه) را در ارتباط با هر کد کالایی تعیین نماید.

$$[TC = Em * M * (t_1 - t_0) / (1 + t_0)]$$

مطابق تعریف، شاخص ایجاد تجارت، مرکب از پارامترهای

زیر است:

Em - کشش قیمتی واردات کشور موردنظر از کالای

i (کشش قیمتی واردات هر کد کالایی: درصد تغییرات در مقدار واردات کشور موردنظر از ایران در اثر یک درصد تغییر در قیمت کالای وارداتی مزبور می‌باشد)

M - واردات کشور موردنظر از کالای i از ایران (ارزش

واردات کشور موردنظر براساس کدهای ۶ رقمی HS) از جمله شاخص‌های مهمی است که در تبیین وضعیت تقاضای وارداتی کالای i از جهان می‌تواند تصویری کلی ارائه نماید. به نحوی که در ارتباط با هر کالا، هرچه رقم واردات کشور موردنظر از جهان بیشتر باشد، می‌توان نتیجه گرفت که احتمال این که کالا در سبد واردات کشور موردنظر (در صورتی که ایران صادرات داشته باشد) از ایران نیز قرار گیرد، بیشتر از سایر کالاهاست.)

$(1 + t_0) / (t_1 - t_0)$ - تغییرات قیمتی کالای i در اثر کاهش

تعرفه.

t - تعرفه اولیه کالای i و درصد کاهش تعرفه‌ها بر اساس

مفاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی.

میزان خلق تجارت برای هر کد کالا، می‌تواند نشان‌دهنده

منافع حاصل از کاهش تعرفه در ارتباط با آن کد کالا برای ایران

باشد. لازم به توضیح است که فهرست تعیین شده (مبنای تهیه

این فهرست این است که ایران به کشور موردنظر پتانسیل

صادراتی دارد، همچنین به کشور موردنظر صادرات دارد و درصد

$$[TC=Em*Pot*(t^1-t^0)/(1+t^0)]$$

در این رابطه متغیرهای مبنای محاسبه به قرار زیر می‌باشند:

Em - کشش قیمتی واردات کشور موردنظر برای کالای i

Pot - ارزش پتانسیل وارداتی کشور موردنظر از کالای i از ایران

- تغییرات قیمتی کالای i در اثر کاهش تعرفه

- تعرفه اولیه کشور موردنظر بر واردات کالای i از ایران و درصد

تغییر تعرفه کالای i بر اساس مفاد موافقت‌نامه تجارت

ترجیحی

۲-۲-۳. تعیین فهرست سوم، ایجاد سهم برای صادرات

بالفعل در بازار بالقوه

هدف فهرست سوم، خلق بازار در کشور موردنظر برای کالاهایی است که ایران در صدور آن کالاهای دارای مزیت نسبی صادراتی است ولی کشور موردنظر در واردات آن دارای مزیت وارداتی نمی‌باشد. اما برقراری تعرفه ترجیحی و کاهش قیمت نسبی کالا ممکن است باعث ایجاد زمینه مصرف آن کد کالا در کشور موردنظر گردد که پیامد آن خلق بازار در نتیجه صادرات این کالا از ایران به کشور موردنظر است. برای تعیین این کالاها از بین کدهای کالایی موجود در فهرست اولیه (گام اول)، کدهای کالایی انتخاب می‌شوند که ایران به کشور فرضی صادرات نداشته ولی ایران در زمینه صادرات آن کالاها دارای مزیت نسبی صادراتی است. ولی کشور موردنظر علی‌رغم واردات آنها در واردات آنها دارا مزیت نسبی وارداتی نیست. این فهرست نیز براساس ارزش محاسبه شده برای شاخص جایگزین ایجاد تجارت از بیشتر به کمتر مرتب می‌گردد.

۳. فهرست‌های درخواستی ایران برای دریافت

تعرفه ترجیحی از کشورهای مصر، تونس و لیبی

برای تعیین فهرست‌های درخواستی ایران برای دریافت تعرفه ترجیحی از هر یک از کشورهای مصر، تونس و لیبی لازم است در ارتباط با هر کشور دو گام عملی برداشته شود.

در گام نخست، با توجه به پتانسیل صادراتی ایران به کشور موردنظر (مصر، تونس و لیبی) و نرخ‌های تعرفه اعمالی این

استفاده نشده از پتانسیل صادراتی ایران به کشور موردنظر مثبت است یعنی رقم صادرات واقعی از پتانسیل صادراتی کوچکتر است) تنها بر اساس ارزش بیشتر به کمتر برای شاخص ایجاد تجارت هر کد کالا مرتب می‌گردد یعنی شاخص ایجاد تجارت تنها برای مرتب سازی بر اساس بیشترین منافع به کمترین منافع مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۲-۲-۲. تعیین فهرست دوم، ایجاد سهم برای صادرات

بالفعل در بازار بالفعل

هدف فهرست دوم، یافتن بازار جدید برای کالاهایی است که ایران در صدور آن کالاها دارای مزیت نسبی صادراتی است و کشور موردنظر نیز در واردات آن دارای مزیت وارداتی است. هر چند طی دوره مورد بررسی ایران به این کشور در زمینه این کالا صادرات نداشته، ولی کاهش تعرفه‌ها شاید بتواند به خلق بازار جدید برای این کدهای کالایی کمک نماید. مراحل زیر جهت انتخاب فهرست دوم (B) مد نظر قرار می‌گیرد:

از بین کدهای کالایی موجود در فهرست اولیه (گام اول) کالاهایی انتخاب می‌شوند که ایران به کشور موردنظر صادرات نداشته است ولی ایران در زمینه صادرات آن کالاها دارای مزیت نسبی صادراتی است. ضمن آنکه کشور مورد نظر نیز در واردات آن کالاها دارای مزیت وارداتی است. همانند فهرست اول مرتب‌سازی این فهرست نیز می‌بایست بر پایه یک مبنای مناسب صورت پذیرد. اما مبنای این مرتب‌سازی به علت عدم وجود جریان واقعی تجارت بین ایران و کشور فرضی نمی‌تواند شاخص ایجاد تجارت باشد. برای رفع این مشکل و از آن جهت که هدف تنها رتبه‌بندی و مرتب‌سازی فهرست دوم است از یک شاخص جایگزین استفاده می‌شود، به نحوی که در محاسبه این شاخص جایگزین، به جای میزان واقعی واردات کشور موردنظر از ایران به عنوان یک متغیر جایگزین از ارزش پتانسیل وارداتی کشور موردنظر از ایران استفاده می‌شود و سپس فهرست دوم تنها بر اساس ارزش بیشتر به کمتر محاسبه شده برای این شاخص مرتب می‌گردد. شاخص ترکیبی جایگزین ایجاد تجارت به صورت زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

کشورها بر واردات از ایران (کدهای که نرخ تعرفه آنها صفر است، حذف می‌گردند) طی دوره ۲۰۰۴-۰۸ اقلام مشمول شروط موردنظر انتخاب می‌شوند.

کدهای تعرفه‌ای که از این گام به‌دست می‌آیند مبنای انتخاب فهرست پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از هر یک از کشورهای موردنظر برای دریافت تعرفه ترجیحی خواهند بود.

در گام دوم با توجه به کدهای به‌دست آمده از گام اول، فهرست‌های سه‌گانه برای هر یک از کشورهای موردنظر (مصر، لیبی و تونس) به‌شرح ذیل به‌دست می‌آیند. پیشنهاد این فهرست‌ها به‌ترتیب ارائه شده در این پژوهش می‌تواند منافع بیشتری را برای ایران، تامین نماید.

۱-۳. مصر

با توجه به پتانسیل‌های صادراتی ایران به کشور مصر (حذف کدهای فاقد پتانسیل) فهرست اولیه برای تعیین فهرست اول تا سوم فراهم می‌گردد. در این مرحله همچنین کدهای ۶ رقمی که کشور مصر بر صادرات ایران به این کشور تعرفه صفر دارد نیز حذف می‌گردد.

۱-۳-۱. فهرست اول، افزایش سهم صادرات بالفعل

ایران در مصر

برای ارائه فهرست اول از فهرست اولیه کالاهای انتخاب می‌شوند که:

۱. از بین کدهای انتخابی گام اول، کدهایی مورد توجه قرار می‌گیرند که ایران طی دوره موردنظر (متوسط دوره) به کشور مصر صادرات داشته است.

۲. انتخاب کدهایی که درصد استفاده نشده از پتانسیل صادراتی مثبت بوده است.

۳. میزان استفاده نشده از پتانسیل صادراتی با کسر صادرات ایران به مصر از پتانسیل صادراتی ایران به مصر به‌دست می‌آید و درصد استفاده نشده از پتانسیل صادراتی نیز از تقسیم باقیمانده فوق بر پتانسیل صادراتی ایران به مصر حاصل می‌شود.

۴. این فهرست بر اساس ارزش محاسبه شده برای شاخص

ایجاد تجارت از بیشتر به کمتر مرتب می‌گردد.

فهرست اول پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور مصر برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۵۲ کد کالای HS است. ۲۰ کالای اول این فهرست به ترتیب شامل وسایل نقلیه دارای موتورپیستونی درون‌سوز (کد ۸۷۰۳۳۱)، کاتودقطعات آن از مس تصفیه‌شده (۷۴۰۳۱۱)، کشمش (۰۸۰۶۲۰)، شیشه (۷۰۰۴۹۰)، اسیدسولفوریک (۲۸۰۷۰۰)، وسایط نقلیه با موتورپیستونی تناوبی جرقه‌ای (۸۷۰۳۳۳)، قطعات و متفرعات برای وسایط نقلیه (۸۷۰۸۹۹)، موتورسیکلت (۸۷۱۱۲۰)، اشیای سرامیکی برای آشپزخانه (۷۰۱۳۱۰)، رزین‌های ملامینیک (۳۹۰۹۲۰)، رزین‌های اوره و تیواوره (۳۹۰۹۱۰)، لوازم خانه‌داری از مواد پلاستیکی (۳۹۲۴۹۰)، بدنه وسایط نقلیه موتوری (۸۷۰۷۹۰)، سنگ‌های مرمر و تراورتن (۲۵۱۵۱۱)، تری‌اتانول آمین و املاح آن (۲۹۲۲۱۳)، گل‌گوگرد (۲۸۰۲۰۰)، وسایط نقلیه با موتورپیستونی (۸۷۰۳۲۲)، پسته (۰۸۰۲۵۰)، نیترات‌های سلولز (۳۹۱۲۲۰)، مخمرهای غیرفعال (۲۱۰۲۲۰) است.

۲-۱-۳. فهرست دوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل

ایران در بازار بالفعل مصر

برای تعیین فهرست دوم از فهرست اولیه کالاهای انتخاب می‌شوند که:

۱. از بین کدهای فهرست اولیه، کدهایی برگزیده می‌شوند که ایران طی دوره مورد بررسی (متوسط دوره) به کشور مصر صادرات نداشته است.

۲. از این بین کدهایی انتخاب می‌شوند که ایران در زمینه صادرات آنها به جهان دارای مزیت نسبی صادراتی است.

۳. در ادامه از بین این کدها، کدهایی انتخاب می‌شوند که کشور مصر در واردات آنها دارای مزیت نسبی وارداتی است.

۴. این فهرست براساس ارزش محاسبه شده برای شاخص جایگزین ایجادتجارت از بیشتر به کمتر مرتب می‌گردد.

منظور از شاخص جایگزین تجارت، شاخصی شبیه به شاخص ایجادتجارت است که به‌جای واردات از پتانسیل وارداتی استفاده می‌شود. لازم به یادآوری است که از این شاخص تنها برای

رتبه‌بندی کالاها استفاده می‌شود.

فهرست دوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور مصر برای دریافت تعرفه ترجیحی در برگیرنده ۱۳۹ کد کالای شش رقمی HS است. ۲۰ قلم اول این فهرست به ترتیب عبارت از بوتان مایع‌شده (۲۷۱۱۱۳)، پروپان مایع‌شده (۲۷۱۱۱۲)، صابون و محصولات آلی تانسوئاکتیف (۳۴۰۱۱۱)، پروفیل با مقطع H از آهن یا فولاد (۷۲۱۶۳۳)، گرمکن ورزشی (۶۱۱۲۱۲)، پتو (۶۳۰۱۴۰)، شال، دستمال گردن، چادرو روسری (۶۲۱۴۹۰)، سیب تازه (۰۸۰۸۱۰)، پروفیل (۷۲۱۶۳۲)، رنگ‌ها و ورنی‌ها (۳۲۰۸۹۰)، ژاکت و ژاکت ورزشی (۶۱۰۴۳۳)، لوله و پروفیل‌های توخالی (۷۳۰۳۰۰)، لوله و شیلنگ‌های سخت و شکننده از پلیمرهای پروپیلن (۳۹۱۷۲۲)، جوال و کیسه برای بسته‌بندی کالا (۶۳۰۵۳۳)، مربا، ژله‌های میوه و مارمالادها (۲۰۰۷۹۹)، ظرفشویی و روشوئی (۷۳۳۴۱۰)، اشیای شیشه‌ای (۷۰۱۳۹۹)، اشیای سرامیکی (۶۹۱۴۹۰)، ورق‌های کارنشده مسلح نشده با سیم از شیشه فلوت (۷۰۰۵۱۰)، لوله و پروفیل‌های توخالی پرچ شده (۷۳۰۶۹۰) است.

شش رقمی می‌باشد. ۲۰ قلم ابتدای این فهرست عبارت از کیسه و کیسه‌های کوچک از مواد پلاستیک (۳۹۲۳۲۹)، وسایط نقلیه موتوری برای حمل و نقل ۱۰ نفر یا بیشتر (۸۷۰۲۹۰)، کفش‌های ورزشی (۶۴۰۳۱۹)، سایر کفش‌ها (۶۴۰۵۹۰)، شیرینی بدون کاکائو (۱۷۰۴۹۰)، ظرفشویی (۶۹۱۰۱۰)، کاشی و سرامیک (۶۹۰۸۹۰)، پیراهن یقه اسکی، پولوور، جلیقه (۶۱۱۰۹۰)، تریلرها و نیمه تریلرها (۸۷۱۶۴۰)، فرش و سایر کفپوش‌ها (۵۷۰۱۱۰)، لوله و شیلنگ‌های سخت و شکننده از پلاستیک (۳۹۱۷۲۹)، لوله و شیلنگ‌های سخت و شکننده از پلیمرهای کلورووینیل (۳۹۱۷۲۳)، اشیای آشپزخانه (۷۶۱۵۱۹)، فرآورده‌های شستشو (۳۴۰۲۲۰)، تایر بادی برای موتورسیکلت (۴۰۱۱۴۰)، طالالات و نقره‌آلات (۷۱۱۴۱۹)، آدامس (۱۷۰۴۱۰)، سنگ مرمر و تراورتن (۶۸۰۲۲۱) است.

مطابق همین روش فهرست‌های سه گانه برای کشورهای لیبی و تونس نیز استخراج می‌شود.

۲-۳. لیبی

۱-۲-۳. فهرست اول، افزایش سهم صادرات بالفعل ایران در لیبی

فهرست اول پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور لیبی برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۱۷ کد کالای شش رقمی HS می‌باشد. فهرست این کالاها عبارت از پسته (۰۸۰۲۵۰)، کشمش (۰۸۰۶۲۰)، صمغ‌ها، رزین‌ها (۱۳۰۱۹۰)، سایر داروهای مخلوط شده و نشده (۳۰۰۴۹۰)، فرش و سایر کفپوش‌ها (۵۷۰۱۱۰)، پتو (۶۳۰۱۴۰)، سنگ مرمر و تراورتن (۶۸۰۲۲۱)، شیشه (۷۰۰۴۹۰)، ورق و نوارهای مشبک شده به وسیله اتساع از آهن یا فولاد (۷۳۱۴۵۰)، اشیای سرمیز آشپزخانه (۷۴۱۸۱۹)، اجزا و قطعات تلمبه‌های هوا یا خلا کمپرسورهای هوا یا گاز (۸۴۱۴۹۰)، ماشین‌های جوجه‌کشی (۸۴۳۶۲۱)، شیرآلات بهداشتی (۸۴۱۸۱۰)، اجزا و قطعات ماشین‌آلات (۸۴۸۵۹۰)، کوره‌های صنعتی و آزمایشگاهی (۸۵۱۴۳۰)، رادیاتورهای وسایط نقلیه موتوری (۸۷۰۸۹۱)، تریلرها و نیمه تریلرها غیرمذکور (۸۷۱۶۳۹) است.

۱-۳. فهرست سوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل ایران در بازار بالقوه مصر

برای تعیین فهرست سوم لازم است از فهرست اولیه کدهای کالایی انتخاب شوند که:

- از بین کدهای فهرست اولیه، کدهایی انتخاب می‌شوند که ایران در طی دوره مورد بررسی (متوسط دوره) به کشور مصر صادرات نداشته است.
- از این بین کدهایی انتخاب می‌شوند که ایران در زمینه صادرات آنها دارای مزیت نسبی صادراتی است.
- در ادامه از بین این کدها، کدهایی انتخاب می‌شوند که کشور مصر در واردات آنها دارای مزیت نسبی وارداتی نیست.
- این فهرست براساس ارزش محاسبه شده برای شاخص جایگزین ایجاد تجارت از بیشتر به کمتر مرتب می‌گردد.

فهرست سوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور مصر برای دریافت تعرفه ترجیحی در برگیرنده ۲۱۶ کد کالای

۲-۳. فهرست دوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل ایران در بازار بالفعل لیبی

فهرست دوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور لیبی برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۱۶۰ کد کالای شش رقمی است. ۲۰ قلم اول این فهرست عبارت از حیوانات زنده از نوع گوسفند (۰۱۰۴۱۰)، پرندگان زنده به غیر از شکاری و طوطی‌ها (۰۱۰۶۳۹)، خانواده ماهی آزاد و قزل‌آلا (۰۳۰۳۲۹)، شیرو خامه شیر (۰۴۰۱۳۰)، ماست (۰۴۰۳۱۰)، تخم پرندگان (۰۴۰۷۰۰)، نخودرسی (۰۷۱۳۲۰)، بادام (۰۸۰۲۱۱)، سیب (۰۸۰۸۱۰)، سایر میوه‌ها (۰۸۱۰۹۰)، چای سیاه (۰۹۰۲۳۰)، زیره سبز (۰۹۰۹۳۰)، گندم (۱۰۰۱۱۰)، ارزن (۱۰۰۸۲۰)، سایر دانه‌ها و میوه‌ها (۱۲۰۹۹۹)، یونجه (۱۲۱۴۱۰)، روغن سویا (۱۵۰۷۹۰)، چربی‌ها و روغن‌های نباتی (۱۵۱۶۲۰)، آدامس (۱۷۰۴۱۰)، شیرینی (۱۷۰۴۹۰) است.

۳-۲-۳. فهرست سوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل ایران در بازار بالقوه لیبی

فهرست سوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور لیبی برای دریافت تعرفه ترجیحی در برگیرنده ۱۴۶ کد کالای شش رقمی است. ۲۰ قلم اول این فهرست عبارت از حیوانات زنده از نوع بز (۰۱۰۴۲۰)، مرغ و خروس زنده (۰۱۰۵۱۱)، تن تازه یا سرد کرده (۰۳۰۲۳۹)، عسل طبیعی (۰۴۰۹۰۰)، سیب‌زمینی غیر از بذر (۰۷۰۱۹۰)، گوجه فرنگی (۰۷۰۲۰۰)، پیاز و موسیر (۰۷۰۳۱۰)، خرما (۰۸۰۴۱۰)، انجیر (۰۸۰۴۲۰)، نارنگی (۰۸۰۵۲۰)، زردآلو تازه (۰۸۰۹۱۰)، کیوی (۰۸۱۰۵۰)، زردآلو خشک کرده (۰۸۱۳۱۰)، چای سیاه (۰۹۰۲۴۰)، تخم گشنیز (۰۹۰۹۲۰)، آویشن (۰۹۱۰۴۰)، محصولات نباتی (۱۴۰۴۹۰)، روغن دانه آفتابگردان (۱۵۱۲۱۹)، موم زنبور عسل (۱۵۲۱۹۰) و غلات آماده شده به شکل دانه (۱۹۰۴۹۰) است.

۳-۳-۳. تونس

۳-۳-۱. فهرست اول، افزایش سهم صادرات بالفعل ایران در تونس

فهرست اول پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور

تونس برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۱۹ کد کالای شش رقمی HS است. فهرست این کالاها عبارت از آمونیاک بدون آب (۲۸۱۴۱۰)، وسایط نقلیه با موتور پیستونی تناوبی جرقه‌ای (۸۷۰۳۲۲)، پسته (۰۸۰۲۵۰)، سایر شیرآلات (۸۴۸۱۸۰)، کشمش (۰۸۰۶۲۰)، فرآورده‌های شستشو (۳۴۰۲۹۰)، انیدرید فتالیک (۲۹۱۷۳۵)، استات وینیل (۲۹۱۵۳۲)، سرب به صورت کارننده (۷۸۰۱۹۹)، انجیر (۰۸۰۴۲۰)، اشیای آشپزخانه (۷۰۱۳۳۹)، صمغ‌ها و رزین‌ها (۱۳۰۱۹۰)، اورتوفتالات‌های دی‌اکتیل (۲۹۱۷۳۲)، سایر میوه‌ها (۰۸۰۲۹۰)، فریت‌های شیشه‌ای (۳۲۰۷۴۰)، دوده کربن و سایر اشکال آن (۲۸۰۳۰۰)، میگو و روبیان (۰۳۰۶۱۳)، اکسی‌دی اتانول (۲۹۰۹۴۱)، تراکتور (۸۷۰۱۹۰) است.

۳-۳-۲. فهرست دوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل ایران در بازار بالفعل تونس

فهرست دوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور تونس برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۱۲۹ کالا است. ۲۰ قلم اول این فهرست عبارت از پیراهن یقه اسکی (۶۱۱۰۹۰)، کیسه از پلاستیک (۳۹۲۳۲۹)، پارچه‌های تورباف (۵۸۰۴۱۰)، محصولات نیمه تمام از آهن و فولاد (۷۲۰۷۱۹)، گندم (۱۰۰۱۱۰)، لباس‌های مردانه و پسرانه (۶۲۱۱۳۹)، قیرنفت (۲۷۱۳۲۰)، سایر لوله‌ها و شیلنگ (۳۹۱۷۳۹)، سیب‌زمینی (۰۷۰۱۹۰)، کفش‌های ورزشی (۶۴۰۳۱۹)، آلو (۰۸۱۳۲۰)، سنگ‌های مرمر و تراورتن (۲۵۱۵۱۲)، پروفیل با مقطع I از آهن و فولاد (۷۲۱۶۳۲)، صابون و محصولات آلی تانسوآکتیف (۳۴۰۱۱۱)، لوله‌های قابل انعطاف (۳۹۱۷۳۱)، رزین‌های الکید (۳۹۰۷۵۰)، چربی‌ها و روغن‌های نباتی (۱۵۱۶۲۰)، چای سیاه (۰۹۰۲۴۰) و رزین‌های اوره (۳۹۰۹۱۰) است.

۳-۳-۳. فهرست سوم، ایجاد سهم برای صادرات بالفعل ایران در بازار بالقوه تونس

فهرست سوم پیشنهادی کالاهای درخواستی ایران از کشور تونس برای دریافت تعرفه ترجیحی شامل ۱۷۴ کد کالا شش رقمی HS می‌باشد. ۲۰ کالای اول این فهرست شامل لوازم

نظر کمیته تخصصی کارشناسی و پس از بررسی‌های لازم در اختیار تیم مذاکره‌کننده ایران با کشورهای منتخب آفریقایی قرارگیرد.

پی‌نوشت

۱. www.intracen.org, ۲۰۱۲.
۲. آمار بازرگانی خارجی، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.
۳. www.intracen.org, ۲۰۱۲.
۴. آمار بازرگانی خارجی، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.
۵. www.intracen.org, ۲۰۱۲.
۶. آمار بازرگانی خارجی، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.
۷. رحمانی، میترا و همکاران. طراحی الگو جهت تعیین فهرست کالاهای پیشنهادی ایران برای برقراری موافقت نامه تجارت ترجیحی دو جانبه با کشور فرضی (مطالعه موردی: پاکستان). موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. ۱۳۸۶. تهران.
۸. Arnon, Arie, Sprick And Weinblatt, ۱۹۹۶.
۹. در فرمول پتانسیل صادراتی کالایی که در بالا بدان اشاره شد، انتخاب حداقل، بین دو مولفه صادرات کشور A و واردات کشور B از کالای i حداکثر پتانسیل را نشان می‌دهد و از آنجاییکه کشورها سعی می‌کنند تا از تمرکز بر یک یا چند بازار صادراتی یا مبدا وارداتی دوری گزیده و برای صادرات و واردات کالا تنوع بازارها و مبداها را مد نظر قرار دهند، لذا مطابق آنچه در سایر مطالعات پژوهشی نیز رعایت شده بین ۲۵ تا ۳۵ درصد این پتانسیل به عنوان پتانسیل واقعی در نظر گرفته می‌شود. البته در این مطالعه تعیین پتانسیل تجاری تنها به عنوان مبنای تعیین فهرست اولیه به کار می‌رود و از این لحاظ به کارگیری حداکثر پتانسیل و یا میزان تعدیل شده آن تغییری در نتیجه نخواهد داشت.

خانه‌داری و پاکیزگی (۳۹۲۴۹۰)، ظرفشویی سرامیکی (۶۹۱۰۱۰)، چهارگوش و لوح (۶۹۰۸۹۰)، رنگ‌ها و ورنی‌ها (۳۲۰۸۹۰)، فرآورده‌ها برای شستشو (۳۴۰۲۲۰)، تخم پرندگان (۰۴۰۷۰۰)، ورق‌های کارنشده از شیشه فلوت (۷۰۰۵۱۰)، گوجه فرنگی (۲۰۰۲۹۰)، وسایط نقلیه موتوری برای حمل و نقل ۱۰ نفر و بیشتر (۸۷۰۲۹۰)، ظرفشویی و روشویی از فولاد (۷۳۲۴۱۰)، سایر اشیاء سرامیکی (۶۹۱۴۹۰)، روی (۷۹۰۱۱۱)، شیرینی (۱۷۰۴۹۰)، سایر نان (۱۹۰۵۹۰)، سیب‌زمینی (۲۰۰۵۲۰)، سایر آب میوه‌ها (۲۰۰۹۸۰)، تیربادی نو از کائوچو برای موتورسیکلت (۴۰۱۱۴۰)، اشیای بهداشتی (۴۰۱۴۹۰)، لوله و شیلنگ‌های سخت و شکننده از پلیمرهای اتیلن (۳۹۱۷۲۱) است.

جمع‌بندی و ملاحظات

در این مقاله فهرست کالاهای درخواستی ایران برای دریافت تعرفه ترجیحی از هر یک از کشورهای مورد نظر (مصر، لیبی و تونس) در سه فهرست ارائه شد. فهرست اول بر اساس افزایش سهم صادرات بالفعل در بازار بالفعل، فهرست دوم بر اساس ایجاد سهم برای صادرات بالفعل در بازار بالفعل و فهرست سوم بر اساس ایجاد سهم برای صادرات بالفعل در بازار بالقوه تهیه شد.

حاصل جمع کالاهای موجود در فهرست‌های سه‌گانه کالاهای درخواستی ایران برای دریافت تعرفه ترجیحی از هر یک از کشورهای مورد نظر (مصر، لیبی و تونس) در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۴ - تعداد کالاهای درخواستی ایران برای دریافت تعرفه ترجیحی در فهرست‌های سه‌گانه (مصر، لیبی و تونس)

کشور	مصر	لیبی	تونس
تعداد کالاها	۴۰۷	۳۲۳	۳۲۲

ماخذ: محاسبات حاصل از پژوهش

فهرست اول تا سوم استخراج شده به منظور دریافت تعرفه ترجیحی از هر یک از کشورهای مورد نظر می‌بایست زیر

منابع

سالنامه آمار بازرگانی جمهوری اسلامی ایران، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سال‌های مختلف.
Arnon, Spirak And Weinblatt, "The Potential for Trade between Israel, the Palestinians and Jordan, The World Economy, Vol ۱۹, ۱۹۹۶.
ICT, PC-TAS, ۲۰۰۹.
www.intracen.org, ۲۰۱۲.

رحمانی، میترا و همکاران. طراحی الگو جهت تعیین فهرست کالاهای پیشنهادی ایران برای برقراری موافقت نامه تجارت ترجیحی دو جانبه با کشور فرضی (مطالعه موردی: پاکستان).
موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. ۱۳۸۶. تهران.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی